

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«طرح اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی»^۱

(شور دوم)

ماده (۴) طرح - اصلاح ماده (۲۹) آیین‌نامه

در این ماده از طرح، پیش‌بینی شده است که تعیین تعداد اعضای کمیسیون‌های اصل نودم قانون اساسی و تخصصی و نیز اعضای عضو، منوط به رأی اکثریت نسبی اعضای جلسه مشترک هیئت رئیسه و رؤسای شعب باشد. در ماده (۲۹) آیین‌نامه گرچه تصمیم‌گیری در مورد تعداد اعضای کمیسیون‌ها (به‌غیر از کمیسیون تحقیق و کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی) به تشخیص هیئت رئیسه و رؤسای شعب موکول شده است، اما حداقل و حداکثر اعضاء تعیین شده‌اند (حداقل نوزده و حداکثر بیست‌وسه عضو). حذف این قید می‌تواند ترکیب و طبعاً کارایی و عملکرد کمیسیون اصل نود را دستخوش تصمیم‌گیری و اراده اعضای عضو هیئت رئیسه و رؤسای شعب نماید.

کمیسیون اصل نود در واقع مهم‌ترین کمیسیون تخصصی مجلس شورای اسلامی در اعمال نظارت سیاسی بر زمامداران و ملجاء شکایات مردمی از عملکرد دستگاه‌های اجرایی است. میزان نقش‌آفرینی طرز کار این کمیسیون منعکس‌کننده توفیق یا عدم توفیق مجلس در ایفای وظایف نظارتی در هر دوره است. بنابراین به نظر می‌رسد این مقرر که تعداد اعضای کمیسیون اصل نودم را تابع سلاقی جمعی از نمایندگان می‌سازد، با شأن نظارتی این کمیسیون مغایر باشد. مهم‌ترین راهکار تقویت شأن نظارتی مجلس، انسجام و تقویت ساختار کمیسیون اصل نودم است که اتفاقاً به دلایل و ملاحظاتی، از اقبال و توجه نمایندگان برخوردار نیست. تصویب این مقرر، گامی دیگر در جهت تضعیف این کمیسیون ارزیابی می‌شود.

ماده (۵) طرح - اصلاح ماده (۳۲) آیین‌نامه

در این ماده از طرح، رؤسای کمیسیون‌های تخصصی، و پنج تا هشت نفر از نمایندگان متقاضی که نمی‌توانند عضو کمیسیون تخصصی باشند به‌عنوان اعضای کمیسیون اصل نودم تعیین شده‌اند. این ترکیب، آشکارا کمیسیون اصل نودم را از عداد کمیسیون‌های فعال و مؤثر خارج می‌سازد؛ چرا که:

اولاً، حیات یک کمیسیون، به حضور فعالانه و مشتاقانه اعضا بستگی دارد و چنانکه گفتیم، نظارت مجلس از طریق کمیسیون‌ها، به‌ویژه کمیسیون اصل نودم، اعمال می‌شود. مشغله رؤسای کمیسیون‌ها، به‌ویژه در امور مربوط به نظارت بر دستگاه اجرایی متناظر با کمیسیون مربوط، به هیچ وجه قابل انکار نیست. بعید به نظر می‌رسد که کمیسیون اصل نودم با چنین ترکیبی، حتی قادر به تشکیل جلسه باشد.

۱. مفاد مربوط به کمیسیون اصل نودم قانون اساسی.

نکته دیگر قابل توجه در این ماده از طرح این است که احتمالاً منظور از نمایندگان متقاضی‌ای که «نمی‌توانند عضو کمیسیون تخصصی باشند» در ترکیب اعضای کمیسیون اصل نودم، نمایندگانی هستند که پس از طی فرایند مندرج در ماده (۴۷) آیین‌نامه داخلی، به عضویت در هیچ یک از کمیسیون‌ها در نیامده باشند و در نهایت، به تشخیص اکثریت اعضای جلسه مشترک هیئت رئیسه و رؤسای شعب، به یکی از کمیسیون‌ها تخصیص داده شوند. بعید به نظر می‌رسد نمایندگان مشمول این ماده از آیین‌نامه به هر دلیل، بتوانند عملکرد فعال و با نشاطی در کمیسیونی همچون کمیسیون اصل نودم قانون اساسی داشته باشند. این کمیسیون، نیازمند نمایندگانی کاملاً با انگیزه و فعال در امور سیاسی است و تفاوت ماهوی این کمیسیون با دیگر کمیسیون‌ها در همین نکته است.

ثانیاً، مستثنا کردن کمیسیون اصل نودم قانون اساسی از شمول مقررات مشترک کمیسیون‌ها در صورتی موجه است که امتیاز خاصی بدین کمیسیون در جهت ایفای بهتر تکالیف مندرج در قانون، تعلق گیرد. گرچه به نظر می‌رسد پیشنهاد چنین ترکیبی برای کمیسیون، براساس واقعیت‌های جاری است، اما باید توجه داشت که تصویب رویه پیشنهادی، در واقع پاک کردن صورت مسئله است نه حل آن. اینکه در این ماده از طرح پیشنهاد شده است که رئیس کمیسیون پس از انتخاب توسط اعضا «با حکم رئیس مجلس منصوب می‌شود»، گرچه در وهله اول، ارتقای شأن آن را از حیث استثناء شدن از حکم ماده (۴۹) آیین‌نامه (به جهت انتصاب رئیس کمیسیون با حکم رئیس مجلس) به ذهن متبادر می‌کند، اما در واقع چنین به نظر نمی‌رسد. استقلال کمیسیون‌های تخصصی از رئیس و هیئت رئیسه امری است که برای ایفای صحیح نقش آنها واجد اهمیت است و این مقرر می‌تواند استقلال کمیسیون اصل نودم را تا حدی مخدوش نماید.